

Standaardtaal en geografische variatie

In discussies over wat correct Nederlands is, worden vaak termen als *standaardtaal*, *Standaardnederlands* en *Algemeen (Beschaafd) Nederlands* gebruikt. Wat betekenen deze begrippen eigenlijk? Hoe verhouden geografisch beperkte taalvarianten zich tot de standaardtaal? Wie bepaalt wat er tot de standaardtaal behoort en wat niet? En welke termen en begrippen gebruiken we op *Taaladvies.net*?

Wat is standaardtaal?

Onder standaardtaal verstaan we: de taal die algemeen bruikbaar is in het openbare leven, bijvoorbeeld in bestuur, rechtspraak, onderwijs, media en bedrijfsleven. Tot de standaardtaal behoren alle woorden, constructies, uitdrukkingen en uitspraakvormen die men in principe zonder problemen kan gebruiken in contacten met mensen buiten de eigen vertrouwde omgeving.

Standaardnederlands en geografische variatie

Nederlands wordt gesproken in verschillende landen: in Nederland, België, Suriname en in het Caraïbisch gebied. Het overgrote deel van de Nederlandse woorden, constructies, uitdrukkingen en uitspraakvormen is gangbaar in het hele taalgebied (A). Maar er zijn ook taalelementen die alleen gangbaar zijn in een deel daarvan, bijvoorbeeld enkel in Nederland (B) of België (C). Ook zulke nationaal gebonden varianten rekenen we tot de standaardtaal, mits ze in de betreffende taalgemeenschap algemeen worden aanvaard als bruikbaar in het openbare leven. Het Standaardnederlands valt dus uiteen in elementen die standaardtaal zijn in het hele taalgebied en elementen die alleen standaardtaal zijn in een deel van het taalgebied. In onderstaand schema is het Standaardnederlands het groen gearceerde gebied.

A			
Standaardtaal in het hele taalgebied <i>mooi</i> <i>naar huis gaan</i> <i>van een mug een olifant maken</i>			
B	C	D	E
Standaardtaal in Nederland <i>beunhaas</i> <i>geen sjoege geven</i> <i>een dubbeltje op zijn kant</i>	Standaardtaal in België <i>droogkuis</i> <i>ei zo na</i> <i>op twee oren slapen</i>	Standaardtaal in Suriname <i>handknie</i> <i>okselruitje</i> <i>no span</i>	Standaardtaal in het Caraïbisch gebied <i>achterporch</i> <i>dushi</i> <i>keds</i>
F			
Standaardtaalstatus onduidelijk <i>Behalve ons was er niemand.</i> <i>Hij behoort tot een van de meest gevreesde misdadigers.</i> <i>toekomen</i> (in België gebruikt in de betekenis 'een bepaalde bestemming bereiken') <i>overnieuw</i> (in Nederland gebruikt als synoniem van <i>opnieuw</i>)			
G			
Geen standaardtaal <i>Hun hebben dat gedaan.</i> (in Nederland gebruikt in plaats van <i>Zij/ze hebben dat gedaan</i>) <i>snoetjeknovveln</i> (Gronings voor 'zoenen') <i>zurkelrutte</i> (West-Vlaams voor 'naïeve vrouw') <i>camion</i> (in België gebruikt als synoniem voor 'vrachtwagen')			

Er zijn ook woorden, constructies enz. die **niet** tot de standaardtaal worden gerekend (G). Dat kan zijn omdat ze beperkt zijn tot een bepaalde streek – zoals het zuiden van West-Vlaanderen of Twente – of een bepaalde plaats en dus tot een streektaal of een dialect behoren. Ook woorden, constructies enz. die in grotere delen van het taalgebied gebruikt worden, maar toch door veel taalgebruikers niet acceptabel gevonden worden voor gebruik in het openbare leven, behoren niet tot de standaardtaal. Tussen standaardtaal en niet-standaardtaal bevindt zich een grijs gebied (F) van taalelementen waarvan het onduidelijk is of ze tot de standaardtaal behoren, omdat er geen duidelijke meerderheid van de taalgebruikers is die ze acceptabel vindt. Op *Taaladvies.net* rekenen we enkel de woorden in het groen gekleurde gebied van het schema zonder meer tot de standaardtaal.

De gebruiker van *Taaladvies.net* moet zelf beslissen welke standaardtaalvarianten hij of zij in een bepaalde context of situatie geschikt acht: alleen elementen uit A of A+B of A+C, enzovoort. Ook met betrekking tot de grensgevallen (F) moet de gebruiker zelf uitmaken of hij of zij zo'n taalelement in de context van de standaardtaal gepast vindt.

Gelijkwaardigheid van standaardtaalvarianten

Binnen de standaardtaal bestaat dus geografische variatie. Dat is niet meer dan logisch. Zo komen in de verschillende landen cultuurgebonden begrippen en namen van instanties voor die in de andere landen niet bestaan, of daar anders heten. Ook historische ontwikkelingen spelen een rol. Zo is de invloed van het Frans in België groter geweest dan in Nederland of in Suriname.

We willen benadrukken dat de verschillende standaardtaalvarianten onderling gelijkwaardig zijn. Wanneer een woord of uitdrukking bijvoorbeeld wordt gemarkeerd als 'standaardtaal in Nederland' of 'standaardtaal in België', dan houdt dat geen veroordeling in maar is dat louter informatief bedoeld. Zo'n aanduiding wil de taalgebruiker er alleen maar op attenderen dat zo'n woord of uitdrukking buiten het genoemde land niet wordt gebruikt en mogelijk niet of verkeerd zal worden begrepen.

Wie bepaalt?

Wie bepaalt wat er tot de standaardtaal behoort? Dat zijn uiteindelijk de taalgebruikers zelf. Anders dan het geval is bij de spelling – dat is een geheel van afspraken die bij wet geregeld zijn – is de standaardtaal een (veranderlijke) norm die vanzelf ontstaat door menselijke interactie. Voor het antwoord op de vraag 'Wat is standaardtaal?' richt de taalgebruiker zich op het Nederlands dat in het openbare leven gesproken en geschreven wordt door mensen met een zeker prestige, die bewust met hun taal omgaan door verzorgd en correct taalgebruik na te streven. Denk daarbij bijvoorbeeld aan journalisten, tv-presentatoren, schrijvers, leerkrachten of politici. Deze groep wordt ook wel de 'spraakmakende gemeente' genoemd.

Meer informatie

<http://taaladvies.net/taal/advies/tekst/85/>

Taaladvies.net

Op *Taaladvies.net* komt vaak de vraag aan de orde of iets al dan niet tot de standaardtaal behoort. Voor het antwoord op die vraag baseren we ons niet alleen op de expertise van de taalprofessionals die verantwoordelijk zijn voor de inhoud van de site, maar ook op het gebruik en het oordeel van de spraakmakende gemeente. Dat laatste gebeurt bijvoorbeeld door frequentieonderzoek te doen in grote hoeveelheden geschreven tekst, zoals krantendatabanken, en door het raadplegen van een informantpanel. Dit panel is samengesteld uit mannen en vrouwen van verschillende leeftijd en regionale achtergrond, die echter gemeen hebben dat ze allemaal beroepsmatig met taal bezig zijn. Dat panel wordt geregeld vernieuwd en anders samengesteld indien nodig. De oordelen die op deze manier verkregen worden, zijn geen statistisch betrouwbare onderzoeksresultaten, maar ze geven wel extra indicaties die in de overwegingen betrokken worden.

Deze werkwijze impliceert dat standaardtaal geen statisch gegeven is: wat de taalgemeenschap vandaag nog afkeurt, kan zij morgen als correct Nederlands beschouwen. De adviezen op

Taaladvies.net proberen zo goed mogelijk weer te geven wat op dit moment door de taalgemeenschap al dan niet als correct taalgebruik, anders gezegd als standaardtaal beschouwd wordt. *Taaladvies.net* loopt dus niet vooruit op de ontwikkelingen door varianten die mogelijk in de toekomst tot de standaardtaal gerekend zullen worden, nu al als correct Nederlands te beschouwen.

Meer informatie

<http://taaladvies.net/taal/advies/tekst/86>

<http://taaladvies.net/taal/advies/verantwoording/>

Terminologie

Om de situatie in het Nederlandse taalgebied te beschrijven, hebben wij gekozen voor termen die aangeven of iets al dan niet tot de standaardtaal behoort, en zo ja, in welk gebied. Elders – bijvoorbeeld in naslagwerken – worden ook vaak andere termen en begrippen gebruikt, die echter niet altijd eenduidig gedefinieerd zijn. Voorbeelden hiervan zijn **Nederlands-Nederlands**, **Belgisch-Nederlands** en **Surinaams-Nederlands**. Naar analogie van de termen die wij op *Taaladvies.net* gebruiken, zouden deze begrippen respectievelijk staan voor ‘het Standaardnederlands zoals dat in Nederland gesproken wordt (A+B)’, ‘het Standaardnederlands zoals dat in België gesproken wordt (A+C)’ en ‘het Standaardnederlands zoals dat in Suriname gesproken wordt (A+D)’. In diverse woordenboeken of naslagwerken worden ze echter als label gebruikt om aan te geven dat een bepaald element enkel wordt gebruikt in het genoemde gebied, en daarbuiten dus niet gebruikt of begrepen wordt. Vanwege deze dubbelzinnigheid hebben wij ervoor gekozen deze termen op *Taaladvies.net* niet te gebruiken.

In oudere naslagwerken komt ook het label **ZN (Zuid-Nederlands)** voor. Dit werd soms gebruikt ter aanduiding van het Nederlands in België én in Nederland ten zuiden van de grote rivieren, maar soms ook alleen als aanduiding voor Belgisch-Nederlands. Tegenwoordig is deze term in onbruik geraakt.

In het alledaagse taalgebruik komt ook de term **ABN (Algemeen Beschaafd Nederlands)** voor. Deze benaming gebruiken we liever niet, omdat ze de suggestie kan wekken dat dialectsprekers onbeschaafd zouden zijn. Tegenwoordig spreekt men vaak van **AN (Algemeen Nederlands)**, wat voor sommigen een synoniem is van Standaardnederlands uit A, maar voor anderen uit A en B, A en C enz. samen.

In het gewone taalgebruik worden verder de termen **Vlaams** (voor het Nederlands in België) en **Hollands** (voor het Nederlands in Nederland) gebruikt. Het is niet altijd duidelijk of daarmee de nationale variant van de standaardtaal of een niet-standaardtaalvariant bedoeld wordt. Deze termen zijn ook niet aan te bevelen omdat ze in de taalkunde een specifieke betekenis hebben: de Vlaamse respectievelijk de Hollandse dialecten (naast bijvoorbeeld de Limburgse en de Brabantse). Ook van **Surinaams** is niet altijd duidelijk wat ermee bedoeld wordt, het Surinaams-Nederlands als Surinaamse variant van het Standaardnederlands (A+D of alleen D) dan wel het Sranantongo of het Sarnami Hindoestani als andere wijdverspreide contacttalen in Suriname.

Ook in andere talen kunnen we het beste zo veel mogelijk over **Nederlands** spreken, als één en dezelfde taal die alle delen van het taalgebied met elkaar delen, en dus niet over **Hollands**, **Vlaams** of **Surinaams**. In het Engels gebruiken we dan **Dutch**, in het Frans **néerlandais** en in het Duits **Niederländisch**.

5 oktober 2015 (TAO)